

Reflektimet e Komunitetit

Turnetë e Besimit Ndërkomunitar

Publikuar nga:

New Social Initiative - NSI

www.newsocialinitiative.org

Autore:

Milica Radovanović

Shtypur nga:

Kuraja Print

Dizajn:

Ema Ljačković

Përgjegjësia:

Ky raport është krijuar në kuadër të aktivitetit programor të UNMIK-ut për vitin 2024-2025, “Forcimi i Marrëdhënieve Ndërkomunitare në Kosovë.”

Ai mbështet përmbushjen e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm (SDG-të).

Pikëpamjet dhe opinionet e shprehura në raport nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht ato të Kombeve të Bashkuara, përfshirë UNMIK-un, apo partnerin implementues të UNMIK-ut, NSI.

Reflektimet e Komunitetit nga Turnetë e Besimit Ndërkomunitar

Maj 2025, Mitrovica Veriore

PËRMBAJTJA

1

Hyrje

3

Pjesëmarrja & Përfshirja: Premtimi

Demokratik i Papërmbushur

7

Të Drejtat Gjuhësore: Një e Drejtë në

Teori, një Pengesë në Praktikë

11

Përjashtimi Ekonomik: Diskriminim i

Planifikuar

17

Media dhe Dezinformimi: Ndërmjet Rolit

Mbikëqyrës dhe Mjetit të Manipulimit

21

Mjedisi: Një Shqetësim i Përbashkët, me

Prioritete të Pabarabarta

25

Rekomandime

Hyrje

Ky dokument paraqet qëndrimet, shqetësimet dhe rekomandimet e ndara nga banorët që morën pjesë në Turnetë e Besimit Ndërkomunitar— një seri sesionesh dialogu të fokusuara në nivel lokal, të zhvilluara si pjesë e projektit "Forcimi i Marrëdhënieve Komunitare në Kosovë"¹. Iniciativa, e mbështetur nga UNMIK-u dhe e zbatuar nga Nisma e Re Sociale, synon të nxisë dialogun ndërkomunitar, të fuqizojë shoqërinë civile dhe të ndërtojë besim përmes angazhimit gjithëpërfshirës dhe në bazë.

Midis 2 prillit dhe 17 prillit 2025, u mbajtën gjashtë ITT në komunat Graçanicë/Gračanica, Mitrovicë e Veriut, Gjilan/Gnjilane, Shtërpçë/Štrpce, Prishtinë dhe Prizren

Këto turne mbledhën së bashku më shumë se 90 pjesëmarrës nga prejardhje të ndryshme etnike dhe shoqërore, duke përfshirë udhëheqës të komunitetit, të rinj, aktivistë, media, studentë dhe organizata të shoqërisë civile. Në diskutime të hapura dhe të lehtësuara, pjesëmarrësit shkëmbyen pikëpamje mbi çështjet kryesore që prekin komunitetet e tyre, me fokus tematik në të drejtat gjuhësore, sundimin e ligjit, median, mjedisin, zhvillimin ekonomik dhe pjesëmarrjen e banorëve.

Njohuritë e mbledhura përmes këtyre sesioneve pasqyrojnë një gamë të gjerë përvojash të jetuara dhe sfidash lokale. Më e rëndësishmja, ato ofrojnë rekomandime të drejtuara nga komuniteti për forcimin e llogaridhënies institucionale, avancimin e përfshirjes dhe ndërtimin e bashkëpunimit të qëndrueshëm ndëretnik. Dokumenti gjithashtu mbështet zbatimin e vazhdueshëm të Dokumentit të Rezultatit të Forumit të Ndërtimit të Besimit në Kosovë, duke përforcuar pronësinë lokale në proceset e pajtimit dhe ndërtimit të besimit.

¹ Të gjitha referencat për "Kosovën" në këtë Raport bëhen në kontekstin e Rezolutës 1244 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së të vitit 1999.

Pjesëmarrja & Përfshirja: Premtimi Demokratik i Papërmmbushur

Në të gjitha komunat, një çështje u ngrit vazhdimisht: pjesëmarrja e banorëve në Kosovë mbetet sipërfaqësore dhe shumë e kushtëzuar.

Njerëz nga të gjitha komunitetet shprehën mungesë besimi në institucione, duke përmendur transparencën e dobët, qeverisjen reaktive dhe konsultimet që ndihen më shumë si performuese sesa pjesëmarrëse.

Në **Prizren**, pjesëmarrja aktive e banorëve mbetet e kufizuar, kryesisht për shkak të mosbesimit të përhapur institucional dhe konsultimeve publike të organizuara dobët.

Shumë banorë, veçanërisht gratë dhe grupet minoritare, ndihen të përjashtuar nga proceset e vendimmarrjes, duke kontribuar në një ndjenjë më të gjerë të mosangazhimit të banorëve.

Barrierat strukturore, të tilla si mungesa e buxhetimit të ndjeshëm ndaj gjinisë dhe rezistenca ndaj aktivizmit qytetar femëror, e përforcojnë këtë përjashtim. Megjithatë, Prizreni ofron gjithashtu shembuj pozitivë të bashkëpunimit ndëretnik, siç shihet në avokimin e suksesshëm për njohjen e gjuhës rome. Komunitetet rome, ashkali dhe egjiptiane, veçanërisht gratë dhe vajzat, përballen me marginalizim të ndërlikuar që kërkon mbështetje institucionale më të synuar.

Ndërsa OJQ-të dhe bashkësia ndërkombëtare kanë bërë hapa të mëdhenj në promovimin e arsimit dhe shtrirjes së aktiviteteve, institucionet komunale mbeten të shkëputura nga banorët, duke dështuar në miratimin e praktikave gjithëpërfshirëse dhe të drejtuara nga komuniteti të përdorura nga shoqëria civile. Pabarazia ekonomike, veçanërisht midis grave dhe të rinjve, kufizon më tej pjesëmarrjen në jetën qytetare, duke sinjalizuar nevojën për strategji angazhimi më të arritshme, gjithëpërfshirëse dhe bashkëpunuese.

Në **Shtërpçë/Štrpce**, pjesëmarrja e ulët e banorëve nxitet kryesisht nga apatia, veçanërisht midis anëtarëve të komunitetit serb të Kosovës. Një frikë e vazhdueshme nga angazhimi politik - e rrënjosur në përvojat e kaluara dhe e përforcuar nga narrativat nga niveli qendror - vazhdon të formësojë sjelljen. Për shumë njerëz, pjesëmarrja kuptohet ngushtë si përkatësi partiake, ndërsa format më të gjera të përfshirjes së banorëve mbeten të nënvlerësuara.

Edhe midis të rinjve të arsimuar, angazhimi mbetet i kufizuar. **Mosnjohja e diplomave dhe qasja e kufizuar në tregun e punës e kanë dekurajuar më tej përfshirjen politike dhe shoqërore.** Edhe pse banorët janë përgjithësisht të informuar për kuvendet lokale dhe takimet publike, pjesëmarrja është e ulët, duke sugjeruar se përparësitë konkurruese të jetës, në vend të mungesës së ndërgjegjësimit, janë pengesa kryesore.

Shoqëria civile në bashki është kryesisht joaktive, me prani minimale në platformat kryesore banore ose të politikave. Mekanizmat ligjorë për të mbështetur pjesëmarrjen e banorëve ekzistojnë, por shihen gjerësisht si joefektivë. Shumë banorë mësojnë për të drejtat e tyre vetëm kur preken drejtpërdrejt. Barrierat gjuhësore vazhdojnë të pengojnë aksesin në shërbime dhe pjesëmarrjen e plotë në jetën publike.

Në **Gjilan**, banorët e të gjitha prejardhjeve ndanë një ndjenjë lodhjeje:

Edhe kur njerëzit shfaqen, ata ndiejnë se asgjë nuk ndryshon.

Gratë shpesh janë të pranishme në takime, por mungojnë në hapësirat e vendimmarrjes. Të rinjtë - veçanërisht nga zonat rurale - janë kryesisht të pavetëdijshëm për rrugët institucionale si Asambletë Rinore ose këshillat këshillimore, për shkak të shtrirjes së kufizuar dhe edukimit të banorëve.

Në të gjitha bashkitë, shkëputja midis institucioneve dhe banorëve është e gjerë dhe në rritje. Praktikë bashkiake rrallë pasqyrojnë realitetet e jetuara. Shumë pjesëmarrës shprehën nevojën për modele institucionale që pasqyrojnë strategjitë e shoqërisë civile: duke shkuar derë më derë, duke organizuar takime të vogla në hapësira të njohura dhe duke adresuar drejtpërdrejt pengesat ndaj pjesëmarrjes me të cilat përballen gratë, të rinjtë dhe pakicat.

Të Drejtat Gjuhësore:
Një e Drejtë në Teori,
një Pengesë në
Praktikë

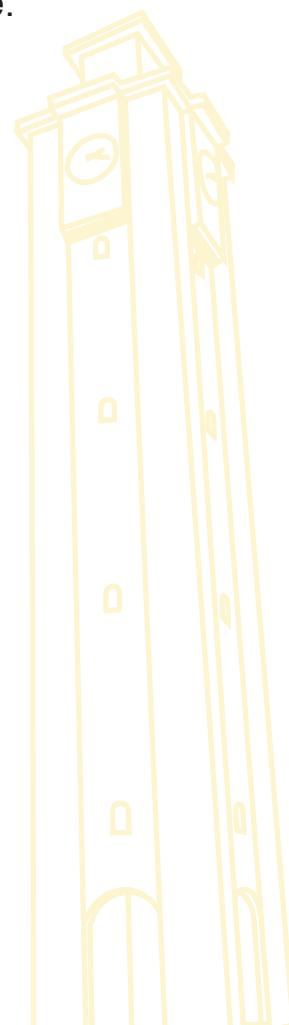
Pavarësisht kornizës ligjore të Kosovës për shumëgjuhësinë, zbatimi është shumë i pabarabartë.

Në Gjilan/Gnjilane, Ligji për Përdorimin e Gjuhëve zbatohet vetëm pjesërisht. Ndërsa disa shërbime përkthimi janë në vend, institucionet shpesh i neglizhojnë detyrimet e tyre të plota ligjore, duke kufizuar aksesin në shërbime dhe pjesëmarrjen për komunitetet jo-shumicë.

Mungesa e interpretimit në gjuhën e shenjave në institucionet publike u vu re si një boshllëk i konsiderueshëm, duke përjashtuar banorët e shurdhër dhe me dëgjim të dobët si nga shërbimet ashtu edhe nga jeta publike.

Komuniteti rom vazhdon të përballët me përjashtim gjuhësor, me nevojat e tyre specifike që kryesisht nuk trajtohen në ofrimin e shërbimeve publike. Kjo e thëllon më tej marginalizimin e tyre dhe kufizon pjesëmarrjen e tyre në vendimmarrje.

Aktorët e shoqërisë civile gjithashtu theksuan kërkesat gjuhësore nga donatorët, veçanërisht pritjen për të komunikuar dhe raportuar në anglisht, si një pengesë. Kjo i disavantazhon shumë profesionistë dhe organizata lokale, pavarësisht ekspertizës dhe shtrirjes së tyre në komunitet.

Pjesëmarrësit theksuan se barrierat gjuhësore dëmtojnë drejtpërdrejt marrëdhëniet ndërkomunitare, duke zvogëluar mundësitë për bashkëpunim dhe iniciativa të përbashkëta midis komuniteteve shqiptare, serbe dhe rome të Kosovës.

Megjithatë, një projekt i suksesshëm i udhëhequr nga një OJQ që përfshinte partnerë si shqiptarë ashtu edhe serbë të Kosovës u theksua si një shembull pozitiv - përkthimi efektiv mundësoi bashkëpunim kuptimplotë, duke ilustruar rëndësinë e praktikave gjuhësore gjithëpërfshirëse.

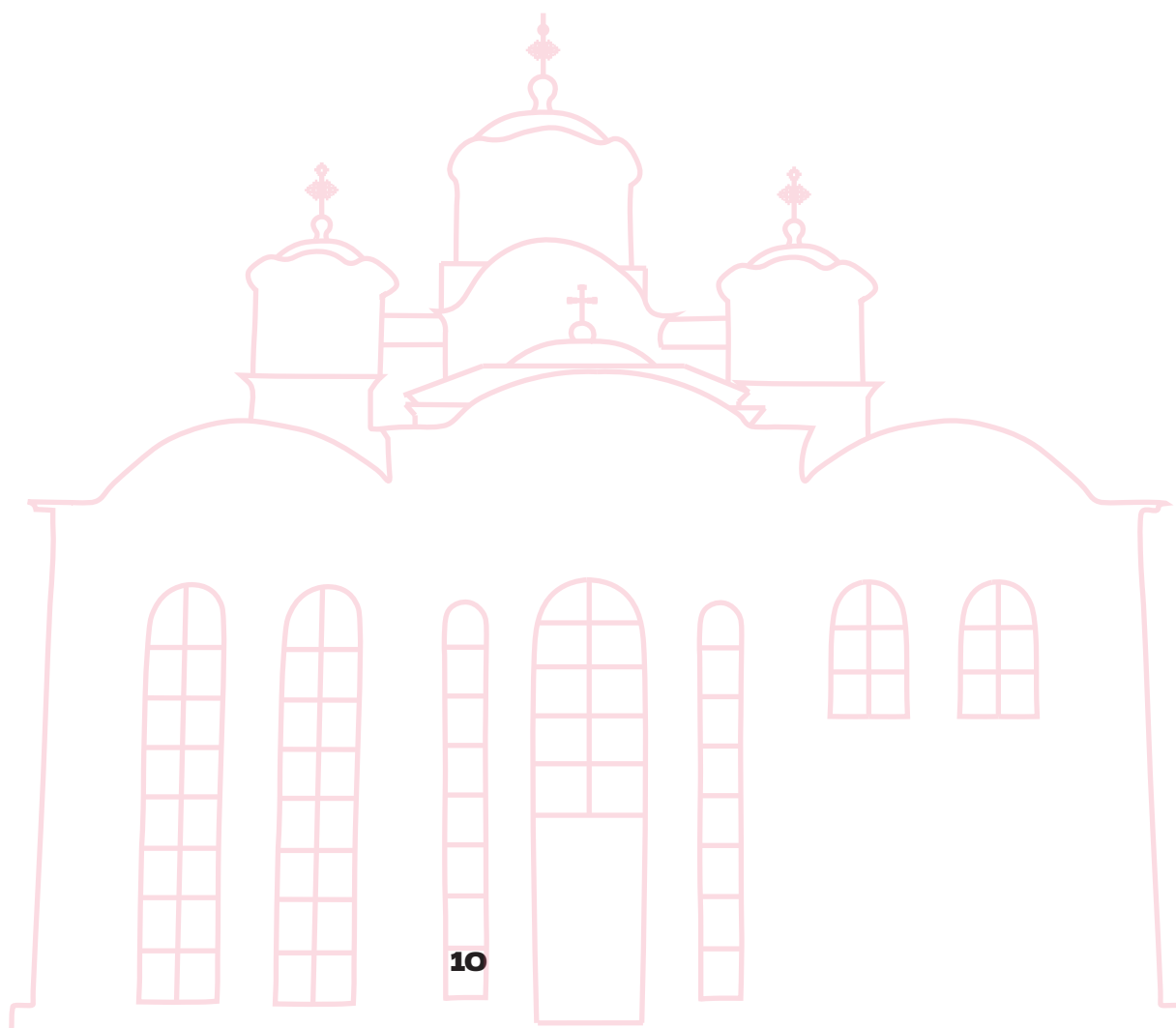
Barrierat e vazhdueshme gjuhësore në shërbimet publike vazhdojnë të ndikojnë në komunitetin serb-K në **Gračanica/Graçanicë** dhe zonat përreth. Pavarësisht detyrimeve ligjore, shumica e zyrave komunale në Prishtinë e afërt punësojnë vetëm një ose dy staf që flasin serbisht. Si rezultat, shumë banorë serb-K duhet ose të paguajnë për përkthim privat ose të heqin dorë nga qasja në shërbimet thelbësore, duke përfshirë kujdesin shëndetësor, ndihmën ligjore dhe procedurat administrative.

Pjesëmarrësit theksuan mosrespektimin e përhapur të ligjeve gjuhësore nga ana e institucioneve.

Dokumentet zyrtare, të tilla si gjobat e trafikut, vendimet e gjykatave dhe njoftimet administrative, shpesh lëshohen ekskluzivisht në shqip. Edhe kur përkthimi ofrohet zyrtarisht, cilësia është shpesh e dobët, veçanërisht në

gjykata, duke kompromentuar procedurat e drejta ligjore për ata që nuk flasin shqip.

Kishte një ndjenjë të fortë stanjacioni politik. Pavarësisht viteve të avokimit dhe presionit ndërkombëtar, është bërë pak përparim në përmirësimin e situatës. Në vend të kësaj, gjuha serbe është bërë gjithnjë e më e politizuar, duke gërryer më tej vullnetin politik dhe duke minuar besimin në institucione.

Përrjashtimi Ekonomik: Diskriminim i Planifikuar

Nëpër shumë komuna, pjesëmarrësit identifikuan një model përjashtimi ekonomik të nxitur nga vendimmarrja e politizuar, politikat diskriminuese dhe mungesa kronike e investimeve në komunitetet jo-shumicë. Sidomos në zonat me shumicë serbe, veprimet e autoriteteve - të tilla si kufizimet e monedhës dhe ndalimet e importit - u konsideruan si qëllimisht shkatërruese për ekonominë lokale. Barrierat strukturore si korrupsioni, burokracia e tepërt dhe mungesa e mbështetjes së synuar për zhvillim thelluan më tej ndjenjat e marginalizimit. Pavarësisht këtyre sfidave, pjesëmarrësit theksuan potencialin e pashfrytëzuar për bashkëpunim ekonomik ndëretnik, veçanërisht në sektorë si turizmi dhe shërbimet, ku tashmë ekzistojnë iniciativa të suksesshme lokale.

Në **Prishtinë**, përjashtimi ekonomik është thellësisht i rrënjosur në diskriminimin strukturor, duke prekur veçanërisht individët LGBTQ+ dhe gratë rome. Këto grupe përballen me pengesa të përhapura në punësim dhe strehim, të nxitura nga një kulturë frike dhe padukshmërie që i detyron shumë të fshehin identitetin e tyre. Praktikrat e sektorit privat mbeten kryesisht jo-gjithëpërfshirëse, dhe mungesa e ndërhyrjeve të synuara të autoriteteve ose politikave gjithëpërfshirëse përkeqëson pabarazinë sistematike. Ndërsa ekzistojnë hapësira miqësore për queer-ët, ato shpesh shmangin dukshmërinë publike për shkak të stigmës sociale.

Diskriminimi nuk kufizohet vetëm në përvojën personale, studimet tregojnë pabarazi të qarta në mënyrën se si bizneset i trajtojnë grupet e ndryshme.

Mjedisi më i gjerë është formuar nga normat shoqërore konservatore dhe mungesa e edukimit mbi të drejtat e njeriut si brenda sektorit të biznesit ashtu edhe publikut të gjerë. *Institucionet vazhdojnë të mos shihen me besim, veçanërisht nga komunitetet e marginalizuara, të cilat shpesh shmangin kërkimin e drejtësisë për shkak të diskriminimit të mëparshëm.* Shoqëria civile është përpjekur t'i mbushë këto boshllëqe duke edukuar zyrtarët publikë, por ndryshimi i qëndrueshëm kërkon një zhvendosje drejt zhvillimit ekonomik të përqendruar te njerëzit që i jep përparësi dinjitetit, përfshirjes dhe mundësive të barabarta për të gjithë.

Pjesëmarrësit në **Mitrovicën e Veriut** përshkruan një klimë stanjacioni të vazhdueshëm ekonomik, të nxitur nga një kombinim i tensioneve politike, korrupsionit sistemik dhe politikave përjashtuese. Në komunat veriore me shumicë serbe, përfshirë Mitrovicën e Veriut, thuhet se marrja e licencave edhe themelore të biznesit mund të zgjasë më shumë se tre vjet për shkak të burokracisë së ngulitur dhe pengesave administrative.

Vendimet e fundit nga autoritetet e Kosovës — siç është ndalimi i Bankës Qendrore të Kosovës për përdorimin e dinarit serb dhe ndalimi i importit të mallrave serbe — u kritikuan gjerësisht si të motivuara politikisht. Këto politika kanë pasur një ndikim disproporcional në ekonominë lokale të Mitrovicës së

Veriut, duke ndërprerë tregtinë, duke kufizuar aksesin në mallra thelbësore dhe duke intensifikuar pasigurinë ekonomike.

Pjesëmarrësit theksuan se mungesa e investimeve publike kuptimplote në zonat me shumicë serbe si Mitrovica e Veriut vazhdon të kufizojë krijimin e vendeve të punës dhe mundësitë e zhvillimit. Megjithatë, ekzistojnë shembuj të bashkëpunimit të suksesshëm ndëretnik - veçanërisht në sektorin e turizmit, ku agjencitë në pronësi të shqiptarëve të Kosovës i referojnë klientët te guidat turistike serbe të Kosovës, dhe disa biznese në Mitrovicën e Veriut punësojnë staf etnikisht të larmishëm, duke treguar potencialin për bashkëpunim kur nuk pengohen politikisht.

Sundimi i Ligjit dhe Besueshmëria Institucionale

Banorët shprehën mosbesim të thellë ndaj institucioneve për shkak të zbatimit të dobët të ligjit, ndërhyrjes politike dhe mungesës së llogaridhënies. Mbrojtjet ligjore, veçanërisht për pakicat dhe grupet vulnerabël, shpesh shpërfillen në praktikë, duke përforcuar ndjenjat e përjashtimit dhe pandëshkueshmërisë.

Kornizat ligjore ekzistojnë, por besimi në sundimin e ligjit është i dobët.

Të mbijetuarat e dhunës në familje, veçanërisht në Dragash dhe Shtërpçë/Štrpce, treguan histori se si janë injoruar ose përjashtuar nga policia. Gratë rome në veri të Mitrovicave pasqyruan përvoja të ngjashme, ku ankesat nuk u regjistruan ose nuk u hetuan.

Pjesëmarrësit në të gjitha bashkitë folën për nepotizëm në punësimin publik, ku përkatësia partiake është më e rëndësishme se merita. Kjo nxit mosangazhimin dhe një ndjenjë kotësie. Pjesëmarrja e banorëve bëhet një rrugë pa krye kur banorët shohin ligje të zbatohen në mënyrë selektive ose të injorohen plotësisht.

Ekziston një nevojë urgjente për trajnimin e punonjësve në vijën e parë, veçanërisht stafit të policisë dhe bashkisë, për të mbështetur më mirë viktimat dhe për të angazhuar komunitetet e marginalizuara pa paragjykim. Forcimi i llogaridhënies institucionale dhe depolitizimi i qeverisjes vendore ishin kërkesa të përsëritura.

Sundimi i ligjit në Gjilan/Gnjilane sfidohet nga zbatimi i dobët i mbrojtjeve ekzistuese ligjore, veçanërisht në lidhje me të drejtat gjuhësore dhe përfshirjen e pakicave. Kjo nxit mosbesimin në institucione dhe në sistemin e drejtësisë në përgjithësi.

U ngritën shqetësime në lidhje me korrupsionin dhe nepotizmin, veçanërisht në punësimin në sektorin publik. Praktikrat e punësimit shihen gjerësisht si të ndikuara nga përkatësitë politike dhe rrjetet personale dhe jo nga merita, duke dëmtuar besueshmërinë dhe moralin institucional.

Përrjashtimi nga konsultimet publike ishte një shqetësim tjetër. Banorët shpesh nuk kanë qasje në informacion në lidhje me dëgjesa publike ose ndihen të frikësuar nga pjesëmarrja. Ekziston një perceptim në rritje se vetëm ata që janë të lidhur me partitë në pushtet kanë ndikim, duke penguar angazhimin e pavarur të banorëve.

Së fundmi, mungesa e llogaridhënies institucionale - veçanërisht për dështimet në zbatimin e ligjeve që mbrojnë të drejtat e pakicave - mbetet një problem i vazhdueshëm, duke thelluar zhgënjimin midis grupeve të marginalizuara.

Media dhe Dezinformimi: Ndërmjet Rolit Mbikëqyrës dhe Mjetit të Manipulimi

Peizazhi mediatik është i fragmentuar, me burime të pamjaftueshme dhe gjithnjë e më armiqësor. Në Prishtinë dhe në Mitrovicë, aktivistët LGBTQ+ dhe të rinjtë romë përshkruan fushata të synuara urrejtjeje në internet. Gazetarët, veçanërisht ata që mbulojnë tema të ndjeshme, përballen me kërcënime.

Shumica e mediave lokale nuk kanë burimet për gazetari investigative. Në vend të kësaj, dominon raportimi kopjues-past, me pak nuanca në mënyrën se si portretizohen çështjet e gjinisë, etnisë ose identitetit. Pjesëmarrësit në Prizren dhe Gjilan/Gnjilane vunë re gjithashtu se gazetarët shpesh nuk janë të trajnuar mirë për të trajtuar tema komplekse si marrëdhëniet ndëretnike ose të drejtat e njeriut.

Dezinformimi përhapet shpejt përtej vijave etnike. Mungesa e partneriteteve mediatike ndërgjuhësore do të thotë që narrativat rrallë udhëtojnë midis komuniteteve. Ajo që nevojitet nuk është vetëm rregullim më i mirë, por edhe investim në shkrim-leximin mediatik, trajnimin e gazetarëve dhe platforma që zërat e pakicave të dëgjohen dhe të besohen.

Në Prishtinë, diskutimet zbuluan se, ndërsa mbulimi mediatik i çështjeve LGBTQ+ ka treguar shenja përmirësimi, ai mbetet kryesisht sipërfaqësor dhe i fokusuar në ngjarje. Raportimet mbi ngjarjet e Krenarisë janë bërë më neutrale, por përfaqësimi më i gjerë i jetës LGBTQ+ ende mungon, dhe çështjet më të thella shpesh injorohen.

Gjuha e urrejtjes, veçanërisht në mediat sociale dhe në formatet e talk show-ve, vazhdon të helmojë diskursin publik, me llogaridhënie të kufizuar. Shumë gazetarë në Prishtinë i kanë rezistuar përpjekjeve për trajnim, duke i parë ato si mungesë respekti ndaj profesionalizmit të tyre, gjë që pengon përparimin drejt raportimit etik dhe gjithëpërfshirës.

Ndërkohë, **mediat në gjuhën serbe mbeten të izoluara**, me mirëkuptim të kufizuar të ndërsjellë midis audiencave të shqiptarëve të Kosovës dhe atyre serbe të Kosovës. **Përfaqësimi i gjuhës rome të Kosovës në media është pothuajse inekzistent**, duke e marginalizuar më tej këtë komunitet. Dezinformimi është një kërcënim në rritje, i nxitur nga platformat dixhitale të parregulluara që nuk kanë mbikëqyrje editoriale.

Ndërgjegjësimi publik në Prishtinë në lidhje me mjetet për të zbuluar dhe luftuar informacionin e rremë është i ulët, duke e bërë peizazhin e informacionit gjithnjë e më të fragmentuar dhe të pabesueshëm. Ky rol i dyfishtë i medias - si një mbikëqyrës i mundshëm dhe si një vektor dëmi - kërkon vëmendje urgjente për të siguruar që ajo i shërben qëllimeve demokratike dhe gjithëpërfshirëse.

Pjesëmarrësit në diskutimin për Mitrovica e Veriut shprehën shqetësim për polarizimin në rritje të peizazhit mediatik në Kosovë në përgjithësi. Mediat me seli në Beograd dhe në Prishtinë shpesh përfshihen në raportime sensacionale, të cilat nxisin tensione etnike dhe nxisin mosbesim. Pjesëmarrësit shprehën shqetësim se raportime të tilla përforcojnë përçarjen dhe krijojnë një diskurs publik toksik.

Rritja e platformave të mediave sociale - veçanërisht Telegram dhe TikTok - u sinjalizua si një kërcënim në rritje, me këto kanale që përdoren gjithnjë e më shumë për të përhapur dezinformata dhe madje për të koordinuar fushata ngacmimi kundër aktorëve të shoqërisë civile, veçanërisht atyre që promovojnë bashkëpunimin ose kundërshtojnë narrativat dominuese nacionaliste.

Pavarësisht kësaj, mediat lokale në gjuhën serbe në veri të Mitrovicës shihen gjerësisht si të besueshme dhe të orientuara drejt komunitetit, veçanërisht në kontrast me mediat më të mëdha kombëtare ose rajonale. Afërsia e tyre e perceptuar me realitetet lokale i bën ato burime kritike informacioni për popullsinë.

Mjedisi:

Një Shqetësim i

Përbashkët, me Prioritete

të Pabarabarta

Shqetësimet mjedisore kalojnë përtej vijave etnike dhe rajonale, por përgjigjet institucionale mbeten reaktive dhe afatshkurtra.

Hedhja e paligjshme e mbeturinave është një problem i vazhdueshëm në Shtërpçë/Štrpce dhe në Prizren, i përkeqësuar nga infrastruktura e pamjaftueshme dhe zbatimi i dobët i ligjit.

Edhe pse Prizreni ka përmirësuar mbledhjen e mbeturinave përmes partneriteteve si ai me një kompani japoneze të menaxhimit të mbeturinave, mbrojtja e mjedisit ende nuk është një përparësi komunale. Hedhja e paligjshme e mbeturinave vazhdon, shërbimet e riciklimit mungojnë - veçanërisht në zonat rurale - dhe ndërgjegjësimi midis banorëve mbetet i ulët. Iniciativa të tilla si shpërndarja e kontejnerëve të plehrave dhe pastrimet e Ditës së Tokës janë sporadike dhe të integruara në mënyrë të pamjaftueshme në një strategji afatgjatë. OJQ-të e përqendruara në mbrojtjen e mjedisit janë të pakta dhe me burime të pamjaftueshme, ndërsa

përgjigjet komunale kanë tendencë të jenë reaktive në vend që të jenë proaktive. Ngjarjet e drejtuara nga komuniteti si pastrimet e lumenjve tregojnë premtime, por ato kanë nevojë për mbështetje më të fortë institucionale dhe përfshirje më të gjerë të banorëve. Përpjekje të tilla si gjobat për hedhjen e mbeturinave dhe Dita pa Makina kanë ndikim të kufizuar për shkak të zbatimit të dobët dhe shtrirjes së dobët. Për të nxitur ndryshime të vërteta mjedisore, Prizreni kërkon edukim të qëndrueshëm publik, bashkëpunim ndërsektorial dhe politika që i japin përparësi menaxhimit mjedisor si një

përgjegjësi e përbashkët qytetare.

Menaxhimi i mbeturinave mbetet një nga çështjet më urgjente në Shtërpcë/Štrpce. Komunës i mungon një kompani e licencuar për mbledhjen e mbeturinave, duke penguar shërbimin e rregullt dhe duke e bërë të pamundur zbatimin e pagesave ose vendosjen e gjobave. Deponitë ilegale të mbeturinave janë të përhapura gjerësisht dhe kanë tendencë të rishfaqen edhe pas përpjekjeve për pastrim. Shumë banorë i keqpërdorin ose i refuzojnë kontejnerët e mbeturinave, shpesh për shkak të ngurrimit për të paguar për shërbimet.

Edukimi mjedisor mungon, veçanërisht në shkolla, gjë që kontribuon në zakonet e këqija të asgjësimit të mbeturinave tek brezat e rinj.

Iniciativat e riciklimit dëmtohen nga joefikasiteti në procesin e mbledhjes, ku mbeturinat e klasifikuara në fund të fundit përzihen gjatë transportit.

Ndërtimi i mini-hidrocentraleve ka çuar në humbjen e ujit të pijshëm në disa fshatra. ***Pavarësisht protestave të përbashkëta nga banorët serbë dhe shqiptarë të Kosovës, nuk janë marrë masa korrigjuese.*** Shpyllëzimi vazhdon i pakontrolluar, veçanërisht në zonat pyjore private, për shkak të mungesës së monitorimit dhe zbatimit efektiv.

Banorët besojnë gjerësisht se si përmirësimi mjedisor ashtu edhe angazhimi më i madh i banorëve kërkojnë një kombinim të edukimit më të mirë dhe zbatimit më të rreptë të ligjit. Pa një ndryshim si në qeverisje ashtu edhe në mentalitet, këto probleme të hershme ka të ngjarë të vazhdojnë.

Rekomandimet

1 Pjesëmarrja Politike

- Rritja e ndërgjegjësimit se pjesëmarrja politike nuk kufizohet vetëm në anëtarësinë partiake.
- Nxitja e fushatave të edukimit shoqëror për të reduktuar frikën dhe stigmën ndaj përfshirjes politike.
- Forcimi i hapësirave të dialogut në nivel lokal, veçanërisht për të rinjtë dhe grupet e marginalizuara.
- Përmirësimi i njohjes së diplomave dhe qasjes në tregun e punës për të nxitur angazhimin e të rinjve.
- Bërja më e aksesueshme dhe e kuptueshme e mekanizmave ligjorë për të gjithë banorët.

2 Mbrojtja e Mjedisit

- Formalizimi i shërbimeve të menaxhimit të mbeturinave përmes kontraktimit të kompanive të licencuara.
- Edukimi i banorëve – veçanërisht të rinjve – mbi trajtimin e duhur të mbeturinave dhe përgjegjësinë mjedisore.
- Rritja e transparencës për vendimet që prekin mjedisin (p.sh., hidrocentrale, licenca pyjore).
- Forcimi dhe zbatimi rigoroz i rregulloreve për të parandaluar shpyllëzimin e paligjshëm, me një fokus të veçantë në zonat pyjore në pronësi private.
- Përmirësimi i sistemit të riciklimit duke shmangur përzierjen e mbeturinave të ndara.

3

Të Drejtat Gjuhësore

- Zbatimi i plotë dhe monitorimi i Ligjit për Përdorimin e Gjuhëve në të gjitha institucionet publike.
- Institucionalizimi i shërbimeve të interpretimit në gjuhën e shenjave në administratën publike.
- Njohja dhe përfshirja e nevojave gjuhësore të komunitetit K-Rom në ofrimin e shërbimeve.
- Mbështetja për shoqërinë civile me qasje në përkthyes profesionistë, për të reduktuar varësinë nga gjuha angleze në raportim dhe komunikim me donatorët.
- Promovimi i përfshirjes gjuhësore si faktor kyç për bashkëpunim ndërkomunitar.
- Zbatimi i punësimeve dygjuhëshe në administratë.
- Krijimi i njërive të përhershme të përkthimit profesional në gjykata dhe komuna.
- Forcimi i kompetencave të Zyrës së Komisionerit për Gjuhët për të mbikëqyrur dhe ndëshkuar shkeljet.

4

Sundimi i Ligjit

- Përmirësimi i zbatimit të ligjeve që mbrojnë të drejtat e pakicave dhe gjuhës.
- Luftimi i nepotizmit përmes transparencës në rekrutime publike.
- Trajnimi i zyrtarëve publikë për të reaguar me ndjeshmëri ndaj rasteve të dhunës me bazë gjinore.
- Sigurimi i qasjes më të mirë dhe përfshirjes efektive në konsultimet dhe dëgjimet publike.
- Mbrojtja e hapësirës shoqërore nga politizimi dhe ndikimi partiak.

5 Zhvillimi Ekonomik

- Heqja e kufizimeve të motivuara politikisht që dëmtojnë aktivitetin ekonomik të komuniteteve jo-shumicë.
- Rritja e investimeve në komunat me shumicë të komunitetit K-Serb për të mbështetur krijimin e vendeve të punës dhe ofrimin e shërbimeve.
- Krijimi i zonave të zhvillimit ekonomik në veri për të nxitur rritjen lokale dhe tregtinë ndërkomunitare.
- Nxitja e bashkëpunimit ekonomik ndëretnik – veçanërisht në sektorët e turizmit, bujqësisë dhe shërbimeve.

6 Media

- Rritja e mbështetjes ndërkombëtare për median lokale të pavarur dhe profesionale.
- Futja e edukimit për lexueshmërinë digjitale në shkolla për të luftuar dezinformimin.
- Mbështetja e projekteve të medias ndërkomunitare që shmangin sensacionalizmin dhe promovojnë rrëfime gjithëpërfshirëse dhe konstruktive.

